

אגודת אזוב

וּלְקַחְתֶּם אֶגְדַּת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בְּסֹף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסֹף וְאִתְּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר: (שמות יב כב).¹

שמות רבה יז א פרשת בא – כל פעל ה' למענהו

"ולקחתם אגודת אזוב" (שמות יב כב). זהו שכתוב: "כל פֶּעַל ה' לְמַעְנֵהוּ" (משלי טז ד) - אתה מוצא שכל מה שברא הקב"ה בששת ימי בראשית, לא ברא אלא לכבודו ולעשות בהן רצונו. ביום הראשון ברא שמים וארץ, ואף הם לכבודו בראם, שנאמר: "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי" (ישעיה סו א), ואומר: "השמים מספרים כבוד אל" (תהלים יט).² וכן האור שברא לכבודו הוא, שכתוב: "עוטה אור כשלמה" (תהלים קד ב).³ מה נברא ביום שני? רקיע, לכבודו בראו, שיעמדו שם המלאכים ויהיו מקלסין אותו, שנאמר: "הללוהו ברקיע עוזו" (תהלים קנ א). מה ברא ביום שלישי? דשאים ואילנות, ומצינו שהדשאים מקלסין להקב"ה, שנאמר: "לבשו כרים צאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו" (תהלים סה יד).⁴ ומנין אף האילנות? שנאמר: "אז ירננו עצי היער מלפני ה'" (דברי הימים א טז). הרי אתה מוצא שבאילנות ציווה הקב"ה לעשות מצוות: בפרה אדומה ציווה להשליך בשריפתה עץ ארז ואזוב, והזאת מי נדה ציווה לעשות באזוב, וטהרת המצורע ציווה לעשות בעץ ארז ואזוב, וכן במצרים ציווה להגיע הדם אל המשקוף ואל שתי המזוזות באזוב, שנאמר: "ולקחתם אגודת אזוב" (שמות יב כב).⁵ וכן ברא המים ביום ג' שכניסם מעל הארץ, ומשם קילוסו עולה, שנאמר: "מקולות מים רבים אדירים משברי ים, אדיר במרום ה'" (תהלים צג ד).⁶

מה נברא ביום רביעי? מאורות לכבודו בראם, שנאמר: "הללוהו שמש וירח, הללוהו כל כוכבי אור" (תהלים קמח ג). ביום ה' ברא עופות לכבודו, להקריב מהן קרבן, שנאמר: "ואם מן העוף עולה קרבנו לה'" (ויקרא א יד). מה נברא ביום שישי? בהמות, לכבודו בראם, וציווה להקריב מהם קרבן, שנאמר: "אדם כי יקריב מכם קרבן לה', מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" (ויקרא א ב); וברא בו אדם לכבודו, שנאמר:

¹ כבר עמדו על כך הפרשנים שמצוות אגודת האזוב בנתינת הדם על הבתים היא דבר שמשם מצווה לבני ישראל ואינה מופיעה בציווי הקב"ה אליו. ראה רמב"ן שמות יב כא, אברבנאל שם ועוד. מה שהביאנו לדקדק שבעצם אנחנו דורשים פסוק שלא נקרא בקריאה למפטיר השבת, פסוק שנמצא בפרשת "משכו" ולא "החודש". אבל בקריאת הפרשות שלנו, וכן בסדרות הקריאה בארץ ישראל, הכל עניין אחד הוא ושואבי המים יסלחו לנו אם "גלשנו" לדרשה שאולי מתאימה יותר לפרשת בא או לחג הפסח.

² הדרשן לא מביא פסוק מקביל על הארץ המספרת את כבוד ה' ואנחנו מנסים לעזור מהפסוק בחבוקו ג ג: "כִּסֵּה שָׁמַיִם הוֹדוּ וְתִהְיֶה מְלֵאָה הָאָרֶץ", או מתהלים מח יא: "כִּשְׁמֵךְ אֱלֹהִים כִּן תִּהְלֶתְךָ עַל קְצוֹי אָרֶץ צִדְקַת מְלֵאָה יְמִינְךָ" ואולי גם ישעיהו מב י: "שירו לה' שיר חדש תהלתו מקצה הארץ וכו'". ובעצם למה לא מפרק קמח בתהלים אותו דורש הדרשן כמעט לכל אורכו: "הִלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ ... הַיָּם וְכָל גְּבוּעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים".

³ היינו שהאור הוא לבושו של הקב"ה. השווה עם דניאל ב כב: "וְנִהְיָא עִמָּה שְׂרָא". ראה המדרשים בתחילת פרשת תצוה וכן פרשת צו על המוטיב של הדלקת הנרות והעלאת האור לפני מי שהאור הוא לבושו וכולו אור.

⁴ פסוק זה יפה נדרש במקומות רבים על חידוש והתחדשות הטבע בסתיו ובאביב ויפה לקשור אותו עם ראש חודש ניסן שחל השנה (תשע"א, וגם בתשע"ז, תשפ"ד, תשפ"ח ועוד) ביום שלישי, בו נבראה הצמחייה. כשיטת ר' יהושע בגמרא ראש השנה יא א: "רבי יהושע אומר: מנין שבניסן נברא העולם – שנאמר: ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע... ועץ עשה פרי. איזהו חודש שהארץ מליאה דשאים ואילן מוציא פירות? - הוי אומר זה ניסן. ואותו הפרק זמן בהמה וחיה ועוף שמזדווגין זה אצל זה, שנאמר לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר".

⁵ וכולם באגודה דווקא, ראה מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יא: "ולקחתם אגודת אזוב. מכאן אתה למד כל הלקיחות שבתורה הואיל ונאמרו לקיחות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא אגוד' כך פורט אני לכל הלקיחות שבתורה שאינם אלא אגודות". פה מוזכרים אגודות המצורע ופרה אדומה בהם יש ארז ואזוב, אבל להלן נראה גם את אגודת ארבעת המינים.

⁶ כל זה בשבח יום שלישי, פעמיים כי טוב, שבו נשלמה מלאכת המים ונבראה הצמחייה שחיותה מהמים. ראה עוד שיר הלל לירקות ולפירות באוצר המדרשים (אייזנשטיין) שירה עמוד 524: "ירקות שבשדה מה הם אומרים: תלמיה רוח נחת גדודיה ברביבים תמוגגה צמחה תברך. שבלת חטים מה היא אומרת: שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'. שבלת שעורים מה היא אומרת: תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו. שבלת שאר דגן מה היא אומרת: לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו. עצי השדה מה הם אומרים: אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ. גפן מה הוא אומר: כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתוהו כי ברכה בו כן אעשה למען עבדי לבלתי השחית הכל. תאנה מה היא אומרת: נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדניו יכובד. רמון מה הוא אומר: כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך. תמר מה הוא אומר: צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה. תפוח מה הוא אומר: כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצל חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי". אבל כאן מדובר במצוות, ומכולן בחר הדרשן באותן מצוות הקשורות דווקא לצמח הנחות מכולם, לאזוב. או לשילוב של האציל מכולם, עץ הארז עם האזוב, מוטיב ידוע שגם נראה להלן. יכול היה למנות מצוות מגפן (נסכים, ברכות), מתאנה (ביכורים), מזית (שמן למאור ולמנחות). ראה המשנה שהבאנו בשבת צו: "כל העצים כשרים למערכה, חוץ משל זית ושל גפן". ולא הם האילנות שנבחרו כאן, אלא עץ הארז מחד גיסא, והאזוב מאידך גיסא. הם נציגי האילנות שיש בהם מצוות.

"הללו את ה' מן הארץ ... מלכי ארץ וכל לאומים ... בחורים וגם בתולות, זקנים עם נערים" (תהלים קמח ז-יב). הַיּוֹי: "כל פעל ה' למענהו".⁷

שם סימן ב – קטון וגדול שווים לפני הקב"ה

דבר אחר: "ולקחתם אגודת אזור". זהו שכתוב: "כתפוח בעצי היער, כן דודי בין הבנים" (שיר השירים ב ג). למה נמשל הקב"ה לתפוח?⁸ לומר לך: מה תפוח זה נראה לעין כלא כלום, ויש בו טעם וריח, כך הקב"ה: חפז ממתקים וכולו מחמדים.⁹ ונראה לעובדי כוכבים ולא רצו לקבל התורה, והיתה התורה בעיניהם כדבר שאין בו ממש, ויש בו טעם וריח.¹⁰ ... אמרו ישראל: אנו יודעין כוחה של תורה, לפיכך אין אנו זזין מן הקב"ה ותורתו, שנאמר: "בצילו חימדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי" (שיר השירים ב ג). וכן יש דברים שהן נראים שפלים וציוה הקב"ה לעשות מהן כמה מצות. האזור נראה לאדם שאינו כלום וכוחו גדול לפני האלהים שמשל אותו לארז בכמה מקומות: בטהרת מצורע, בשריפת הפרה; ובמצרים ציוה לעשות מצווה באזור, שנאמר: "ולקחתם אגודת אזור". וכן בשלמה אומר: "וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזור אשר יוצא בקיר" (מלכים א ג) - ללמדך שקטון וגדול שווים לפני הקב"ה. ובדברים קטנים הוא עושה נסים וע"י אזור שהוא שפל שבאילנות גאל את ישראל. הוי: "כתפוח בעצי היער".¹¹

שם סימן ג – אגודת הקב"ה

דבר אחר: "ולקחתם אגודת אזור" – כלומר, אני עושה אתכם אגודה לעצמי, אע"פ שאתם שפלים כאזור, שנאמר: "והייתם לי סגולה מכל העמים" (שמות יט ה).¹²

⁷ הדרשן משלים את מעגל הדרשה וחוזר לפסוק בו פתח מספר משלי: "כל פעל ה' למענהו", לא לפסוק: "ולקחתם אגודת אזור" מפרשתנו (מכאן אולי שבאמת זו דרשה על ספר משלי ולא דרשה על ספר שמות שנעזרת בפסוק מספר משלי). כך או כך, מעמד החיה והבהמה כמקלטים את הקב"ה דרך הקרבתם (אפילו בעקיפין האדם, שנברא כמותם ביום השישי, שמביא אותם לקרבן ובכך מהלל ומודה לקב"ה) הוא מעמד חריג. לא ברור מדוע לא יכול היה הדרשן, להביא את הפסוקים היפים מפרק קמח בתהלים בהם גם החיה והבהמה מהללים את בורא עולם: "הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהמות ... החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף". והלוא הוא דורש כמעט את הפרק כולו, שיש בו השתקפות ימי בריאת העולם, הגם שלא בדיוק באותו הסדר. ראה גם שירת העופות והבהמות בפרק שירה, אוצר המדרשים (אייזנשטיין) שירה עמוד 524: "תרנגול מה הוא אומר? .. יונה מה היא אומרת ... נשר מה הוא אומר ... בהמה דקה טהורה מה היא אומרת ... בהמה גסה טמאה ... בהמה גסה טמאה ... שור, צבי, סוס, אריה ועוד ועוד. גם בהמות שאינו ראיות לקרבן, גם הן מהללות ומשבחות. האם מבקש הדרשן לומר שמעשה ההקרבה, בין מרצון בין שלא מרצון, הוא השבח הגדול מכולם?

⁸ הקב"ה הוא בנמשל, הדוד בשיר השירים, והרעיה, השולמית, היא כנסת ישראל. ומהו "בין הבנים"? מי הם הבנים?
⁹ אם לרגע נזכרנו באתרוג שיש לו טעם ויש לו ריח, לא טעינו, וכבר עמדו פרשנים על הדמיון בין התפוח לאתרוג כשהמקור הוא התרגום בשיר השירים לפסוק: "ורח אפך כתפוחים". ראה גם פירוש תורה תמימה לשיר השירים פרק ב, הערות לה-מא שמרחיב בעניין. ונשמח עוד לשמוע מכל המומחים מהי תכונה מיוחדת זו של התפוח ש"נראה לעין כלא כלום". ועד שתגיע תשובתם, נמשיך בעסקי האזור.

¹⁰ הדרשן טורח להגן על התורה ולציין שאכן יש בה טעם וריח ואומות העולם טועים. ואף מביא ראיות מפסוקים, בקטע שהשמטנו: "טעם מנין? שנאמר (תהלים לד) טעמו וראו כי טוב ה'. ויש בו מאכל, דכתיב (משלי ח) טוב פריי מחרוץ ומפז. ויש בה ריח, שנאמר (שיר השירים ד) וריח שלמותיך כריח לבנון". טעם, ריח ומאכל!

¹¹ האזור מסמל את הדבר הפשוט, השפל והנמוך שלכאורה אין בו חפץ. אך מי שמבין בדבר, יודע שהעין מטעה ומה שנראה במבט ראשון כ"לא כלום" עשוי, בהתבוננות מעמיקה יותר, להתגלות כדבר שיש בו טעם ויש בו ריח. אדם כזה יודע שהדבר השפל ביותר, המסומל ע"י האזור, והדבר הגבוה, המסומל ע"י הארז, הם שווים קטון כגדול – לפני הקב"ה, מול הקב"ה, מול אמות מידה אלוהיות הרחוקות מאד ממשקפי בשר ואדם. אך הדרשה מורכבת יותר. הסיים: "הוי: כתפוח בעצי היער", ולא ב"ולקחתם לכם אגודת אזור" (ששבו אולי מוכיח שזו דרשה על שיר השירים שנלקחה לפרשתנו) מעורר מחשבה נוספת. כי מי הוא "התפוח" ש"נראה לעין כלא כלום"? לא התורה, לא עם ישראל, לא מצוות המושגות על אזור ושאר דברים שנראים שפלים, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו. הוא זה ש"נראה לעין כלא כלום". הוא זה שצריך לגלות שיש בו טעם ויש בו ריח. ואיך מגלים זאת? ע"י שהשווה קטון וגדול, ע"י שהורנו שהטהרה כגאולה נעשים ע"י מה שנראה לנו כשפל ונמוך. נראות הקב"ה בעולם היא דרך אגודת האזור.

¹² ובשמות רבה א לו שפלות האזור היא התשובה שעשו ישראל ערב יציאת מצרים: "ולקחתם אגודת אזור - כנגד שהשפילו עצמן לעשות תשובה כאזור". אגודת האזור (הטבולה בדם) מסמלת את המצב הירוד בו היו נתונים ישראל במצרים ואת נקודת המוצא ההתחלתית ממנה עלו מטומאת גילולי מצרים עד "סגולה מכל העמים". מכאן שאולי ראויה הייתה מצוה זו להיות נוהגת בכל פסח, אלא שכידוע הייתה זו מצווה לשעתה, לפסח מצרים ולא לפסח דורות. ראה מסכת פסחים פרק ט משנה ה: "מה בין פסח מצרים לפסח דורות? פסח מצרים מקחו מבעשור וטעון הזאה באגודת אזור על המשקוף ועל שתי מזוזות ונאכל בחפזון בלילה אחד. ופסח דורות נוהג כל שבעה". ראה פירוש אבן עזרא לשמות יב כד שלכאורה, מלשון הפסוק ניתן היה להבין שגם מצוות אגודת אזור נוהגת לדורות, אלא שחכמים קבעו מה שקבעו: "ושמרתם את הדבר הזה - אלו היו המצות לפי הנראה לנו, יורה זה הכתוב כי לעולם צוה השם לקחת אגדת אזור. רק קדמונו העתיקו כי ושמרתם את הדבר הזה על מצות ושחטו הפסח", היינו שלדורות מצוות שחיטת הפסח נוהגת, רק ללא אגודת האזור ונתנית הדם על הבתים. וכלשון מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (אפשטיין-מלמד) שמות פרשת בא פרק יב פסוק כד: "ושמרתם את הדבר הזה - שמור מצוה האמורה בענין. יכול אף אגודת אזור ומשקוף ושתי המזוזות? תלמוד לומר: הזה לחק לך ולבניך עד עולם שיהנוג הדבר לדורות".

שמות רבה א לו – תריס בפני חטא העגל

וידע אלהים, שאפילו אחד בחבירו לא היה יודע אלא הקב"ה לבדו. וזה מכוון את לבו וזה מכוון לבו ועושיך תשובה. ואף על פי שעשו תשובה לא יצאו משם אלמלא זכות האבות, מפני שמדת הדין מקטרגת עליהן על העגל שהיו עתידין לעשות, ועל זה נאמר: "ולקחתם אגודת אזור" כנגד שהשפילו עצמן לעשות תשובה כאזור.¹³

מסכת סוכה דף יא עמוד ב – הקשר לארבעת המינים

דתניא: לולב, בין אגוד בין שאינו אגוד כשר. רבי יהודה אומר: אגוד כשר, שאינו אגוד - פסול. מאי טעמא דרבי יהודה? יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזור, כתיב התם: "ולקחתם אגודת אזור" (שמות יב כב), וכתיב הכא: "ולקחתם לכם ביום הראשון" (ויקרא כג), מה להלן באגודה - אף כאן נמי באגודה.¹⁴

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: הזכרנו בדרך אגב את מדרש שיר השירים רבה שאפשר שהוא המקור לדרשה על התפוח, ואכן כך הוא בשיר השירים רבה פרשה ב סימן ב: "ר' יהודה ברבי סימון אמר תרתי: מה תפוח זה את נותן בו איסר ואת מריח בו כמה ריחות, כך אמר להם משה לישראל אם מבקשין אתם להיגאל בדבר קל אתם נגאלין. לאחד שלקה ברגליו וחזר על כל הרופאים להתרפאות ולא נתרפא ובא אחד ואמר לו: אם אתה מבקש להתרפאות בדבר קל אתה מתרפא - טפול לך גללי בהמה. כך אמר משה לישראל: אם אתם מבקשים להיגאל, בדבר קל אתם נגאלין: ולקחתם אגודת אזור וטבלתם". אמרו לו: משה רבינו, הדא מיסרתא דאזובא בכמה היא טבא? בארבעא מיני או בחמשה מיני? אמר לון: אפילו בחד, והיא גרמה לכון לירש בזה מצרים ובזה הים ובזה סיחון ועוג ובזה שלשים ואחד מלכים. לולב שהוא עומד על אדם בכמה דמים ויש בו כמה מצות עאכ"ו, לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון". שוב חזרה על הקשר של אגודת האזור עם מצוות ארבעת המינים האם אנו שומעים כאן השוואה של האזור לערבה? מטויב המים המשותף? והדבר דורש עיון נוסף.

¹³ יציאת מצרים לא הייתה עניין פשוט כל כך. עם ישראל היה שטוף בעבודה זרה במצרים. ראה דברינו [משכו וקחו לכם](#) וכן [המכה האחת עשרה](#) בפרשת בא. הקב"ה גם רואה ויודע שלא בבת אחת תימחק עבודה זרה זו, גם לא אחרי השגב הגדול של מעמד הר סיני. חטא העגל נצפה מראש. גם התשובה שעשו לא הספיקה. אז בזכות מה נגאלו? בזכות שתי סיבות שאפשר שהן אחת: בזכות האבות ובזכות שהשפילו עצמם כאגודת אזור. ובמדרשי החורבן מצאנו כיוון הפוך. בני ישראל המבוססים בדם ההרג והחורבן מלינים על הקב"ה שאינו זוכר להם את דם אגודת האזור. ראה איכה רבה (בובר) פרשה ב: "כך אמרו ישראל לא זכר את הדם שבמצרים, שנאמר ולקחתם אגודת אזור וטבלתם בדם (שמות יב כב)".

¹⁴ אנחנו חוזרים להשוואה עם ארבעת המינים והלולב, שהיא אולי "אגודת האזור" לדורות. ראה ויקרא רבה ל א: "א"ר אבא בר כהנא: משכר לקיחה אתה למד שכר לולב. לקיחה במצרים: ולקחתם אגודת אזור – בכמה היה מחיר שלו? בארבעה מנינים. והוא גרם לישראל לירש ביזת הים, ביזת סיחון ועוג, ביזת שלושים ואחד מלך. לולב שעומד על האדם בכמה דמים וכמה מצות יש בו על אחת כמה וכמה". שנזכה לאגודה אחת כמאמר ספרי דברים צו: "יחד שבטי ישראל ... ולא כשהם עשויים אגודות אגודות", וביקרא רבה ל יב: "יקושרו כולם לאגודה אחת והם מכפרים אלה על אלה", ו"התקינו עצמכם לגאולה", כמאמר בראשית רבה צח ב בצוואת יעקב לבניו ערב מותו. ראה דברינו [אגודה אחת](#) בראש השנה, וכן [לא תתגודדו](#) בפרשת ראה.